

Veganų diskriminacija Lietuvoje: atvejo studija

ANNA LIPNEVIČ

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Santrauka. *Diskriminacijos tyrimai pasaulyje nėra nauji, tačiau veganų diskriminacijos tyrimų nėra daug, o Europoje jų yra tik keli. Šio tyrimo rakursas visiškai naujas, kadangi analizuojama paradoksali situacija – kalbama apie veganų diskriminaciją ir teises laisvės atėmimo įstaigose. Veganų socialinė grupė¹ apskritai menkai tyrinėta visuomenės dalis Lietuvoje, visiškai nėra jų diskriminacijos ir lygių galimybių mokslinių tyrimų, apskritai neaišku, ar veganų pažiūras gina įstatymai taip, kaip kitus įsitikinimus ir pažiūras.*

Straipsnyje pateikiami 2017–2021 m. vegano diskriminacijos atvejo Lietuvoje analizės rezultatai: aptariamos aplinkybės, priemonės ir jų poveikis teisės aktams naujinti bei diskriminacijai tam tikroje valstybinėje institucijoje mažinti / panaikinti. Naudoti metodai: literatūros ir teisės aktų apžvalga, dokumentų analizė ir sintezė, žiniatinklio turinio apžvalga. Dėl riboto atvejo skaičiaus ir atvejo Lietuvoje unikalumo pasirinkta atvejo studijos tyrimų strategija.

Nors diskriminacija yra laikoma neigiamu reiškiniu, tačiau pats šio atvejo radimasis ir jo eiga yra kartu ir teigiami veganų ir apskritai lygių galimybių užtikrinimo atžvilgiu, kadangi turėjo tiesioginį ir netiesioginį poveikį diskriminacijai panaikinti / mažinti.

Raktažodžiai: *veganas, įsitikinimai, pažiūros, diskriminacija, lygios galimybės, įkalinimas, atvejo studija.*

Įvadas

Viešojoje erdvėje vis dažniau reiškiasi veganai, stebimas su veganais ir veganizmu² siejamų pasisakymų / pranešimų / straipsnių gausėjimas Lietuvos žiniasklaidoje, veganiškų verslų kūrimasis / plėtra, reguliarius tapo

- 1 Veganų pažiūrų ir įsitikinimų asmenys, pasirinkę veganišką gyvenimo būdą be gyvūninės kilmės produktų: tiek maisto, tiek kitų.
- 2 Veganų ir veganizmo apibūdinimų negausiuose su veganizmu susijusių Lietuvos tyrėjų darbuose yra įvairių: nuo labai siaurų („Mityba vien augaliniu maistu“ (Šilaitė, Tamošaitienė 2020; Kolbergytė 2016, 99; Ramažauskienė 2011, 11) iki platesnių („Skonio kultūra“ (Remeika 2013, 62), „Gyvenimo būdas“, „Subkultūra“ (Remeika 2013, 62; Šatūnienė 2009, 149) ir labai plačių („Sociokultūrinis ir ideologinis judėjimas“ (Martinelli 2019, 163; Martinelli, Berkmanienė 2018, 514, 515, 519 ir kt.)). Veganizmas yra laikomas vienu iš vegetarizmo tipų, o veganai pavadinami „tikraisiais vegetarais“ (Škėmienė et al. 2007, 150).

veganizmui ir augalinei mitybai populiarinti skirtas renginys „Vegfest LT“ (nuo 2016 m), kuriasi ir plečiasi neformalios virtualios veganų bendruomenės.

Apie veganus ir veganišką mitybą tam tikrose Lietuvos įstaigose (kariuomenėje, vaikų darželiuose, įkalinimo vietose) garsiau imta kalbėti tik pastarąjį dešimtmetį: 2013 m. imtasi iniciatyvos dėl veganiškos (kartu ir vegetariškos) mitybos darželiuose ir švietimo įstaigose (peticijos.lt, 2013), 2016 m. žiniasklaidoje pasirodė pranešimai apie veganus ir veganiško valgiaraščio rengimą Lietuvos kariuomenei, o 2017 metais – dėl veganų ir veganiškos mitybos įkalinimo įstaigose. Nepaisant to, mokslininkų dėmesys šiai socialinei grupei – Lietuvos veganams – labai ribotas. 2018 m. pasaulyje atlikto tyrimo 28 šalyse³ pagrindu (n=20313) nustatyta, kad veganų yra vidutiniškai apie 3 procentai⁴ (skirtingose šalyse skaičiai skiriasi), tačiau Lietuvoje šis skaičius yra žymiai mažesnis (1 lentelė) – 2018–2021 m. jų buvo tik 0,3 proc., t. y. veganai yra visuomenės mažuma. Pastaroji apibrėžiama kaip grupė, esanti nelygiaverčiuose galios santykiuose su dauguma (šiuo atveju – visavalgiai yra dauguma), o mažumos yra laikomos labiausiai pažeidžiamomis visuomenės grupėmis (Reingardė 2007, 58).

Veganais paprastai laikomi asmenys, nevartojantys jokių gyvūninės kilmės produktų nei maistui (vegetarų tipas), nei kitur, pvz., drabužiams, galanterijai, avalynei, baldams, o *veganizmas* pirmosios pasaulyje veganų bendruomenės⁵, įkurtos 1944 m. Jungtinėje Karalystėje, oficialiame žiniatinklio puslapyje apibrėžiamas kaip „gyvenimo būdas, kuomet siekiama kiek įmanoma ar visiškai pašalinti visas gyvūnų išnaudojimo ir žiauraus elgesio su jais formas dėl maisto, drabužių ar bet kokių kitų tikslų“. Taigi šis fenomenas yra neatsiejamas nuo individų tam tikros gyvensenos pasirinkimo, atskiros socialinės grupės ir individų tam tikrų įsitikinimų ir pažiūrų, kurios teisinėje literatūroje yra lygių galimybių ir diskriminacijos objektai.

Tiek viešojoje, tiek privačioje erdvėje, esant tam tikroms aplinkybėms, pasitaiko, kai veganai diskriminuojami, laikomi blogesniais nei neveganai dėl šališkumo prieš juos, vegafobijos arba dėl struktūrinių priežasčių, pvz.,

3 Tyrimas, kuris buvo atliekamas 2018 m. vasario–kovo mėn., dalyvavo respondentai iš šių 28 šalių: Argentinos, Australijos, Belgijos, Brazilijos, Kanados, Čilės, Kinijos, Kolumbijos, Prancūzijos, Vokietijos, JK, Vengrijos, Indijos, Italijos, Japonijos, Malaizijos, Meksikos, Peru, Lenkijos, Rusijos, Saudo Arabijos, Serbijos, Pietų Afrikos, Pietų Korėjos, Ispanijos, Švedijos, Turkijos ir JAV (IPSOS 2018, 14).

4 Šio tyrimo duomenis patvirtina ir Lietuvos tyrėjų atlikto įvairių tyrimų analizės rezultatai: „Kalbant bendresniais duomenimis, įvairių turimų apklausų vidurkis rodo, kad pasaulio veganų skaičius svyruoja tarp 2 ir 5 %, o didžiausias jų yra Izraelyje <...>. Visi šaltiniai, į kuriuos buvo kreiptasi, teigia, kad eksponentiškai išaugo tiek veganų, tiek vegetarų skaičius, o kreivės per pastaruosius kelerius metus pasiekė 500 %“. Tačiau tyrimai rodo, jog „<...> gana didelė dalis veganų / vegetarų po tam tikro laiko grįžta į karnizmą [mėsos valgymą] <...>“ (Martinelli, Berkmanienė 2018, 507)

5 www.vegansociety.com, žr. 2021-09-03.

1 LENTELĖ. LIETUVOS GYVENTOJAI PAGAL MITYBOS TIPĄ
2018–2021 m.

	2018 m. rugsėjis	2019 m. gegužė	2019 m. lapkritis	2020 m. birželis	2021 m. spalis
VISAVALGIS – TRADICINIS – (iš esmės valgau viską)	89,3 %	86 %	89,2 %	91 %	93,40 %
BE LAKTOZĖS (valgau maisto produktus, kuriuose nėra laktozės)		1,90 %	3,9 %	3 %	
BE GLITIMO (vengiu kviečių ir kai kurių kitų grūdų, kuriuose yra glitimo)		1,40 %	2,4 %	1,80 %	
BE pridėtinių MIELIŲ			1,9 %		
FLEKSITARAS (mitybos pagrinda – daržovės ir augalinės kilmės produktai, retkarčiais gyvūninės)	8,4 %	5 %	6,2 %	4 %	3,10 %
PESKETARAS (valgau žuvį, nevalgau mėsos ar paukštienos)		1,30 %		1,40 %	2,10 %
ŽALIAVALGIS (laikausi žalio maisto dietos, valgau arba daugiau- sia nevirtą ir neperdirbtą maistą)	0,7 %	0,40 %	0,5 %	0,80 %	0,20 %
LAKTO-OVO VEGETA- RAS (nevalgau jokios mėsos, paukštienos, žvėrienos, žuvies ar vėžiagyvių)	0,7 %*	0,90 %	1,5 %*	0,40 %	0,70 %
VEGANAS (nevalgau gyvūninių produktų)	0,1 %	0,40 %	0,3 %	0,30 %	0,30 %
Kita	0,2 %	3 %	0,3 %	2 %	0,10 %
Nenurodė / nežino	0,6 %		0,5 %		0,10 %
IŠ VISO:	100 %	100 %	106,7 %	100 %	100,00 %

* vegetarų bendras skaičius.

Šaltinis: 2018 m. ir 2019 m. 11 mėn. – UAB Minordia užsakymu atlikto Omnibus duomenys,
2019 m. 6 mėn. ir 2020 m. – Nielsen OMNIBUS duomenys („Nielsen Baltics“ Lepp, 2020),
2021 m. duomenys iš Vilmosus Omnibus reprezentatyvios gyventojų apklausos.

veganai vis dar neturi pakankamo veganiško maisto pasirinkimo (Horta 2018, 359) nei parduotuvėse, nei viešojo maitinimo įstaigose ar valstybinėse įstaigose tiekiamo maitinimo racione.

Veganų diskriminacija dar apibūdinama kaip antros pakopos, t. y. diskriminacija prieš tuos, kurie priešinasi kitai (pirmos eilės) diskriminacijos

formai – rūšizmui⁶ (angl. *speciesism*) (Horta 2018, 360). Dėl šių reiškinių svarbu aptarti apskritai, kas yra diskriminacija ir kokios jos priežastys bei formos.

Diskriminacijos tyrimai Lietuvoje skaičiuoja ne vieną dešimtmetį, tačiau platesni ir dažnesni tyrimai įsibėgėjo tik nuo šio amžiaus pirmojo dešimtmečio vidurio (Kublickienė 2020; Janušauskienė 2019; Beresnevičiūtė, Leončikas 2009; ir kt. darbai), ir tai atskleidžia stiprėjančių lygių galimybių kaip viešojo visuomenės intereso pripažinimą Lietuvoje. Šis didėjančis susidomėjimas gali būti siejamas su 2003 m. priimtu LR lygių galimybių įstatymu (toliau – LRLG įstatymas), įsigaliojusiu nuo 2005 m. pradžios, kuris išplėtė 1998 m. pabaigoje priimto LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo apibrėžtas lygias galimybes moterims ir vyrams įtraukdamas naujas sritis⁷, tarp kurių atsirado įsitikinimų (įsigaliojo 2005-01-01) ir pažiūrų (įsigaliojo 2008-07-05) aspektai (LRS 2003-11-18 (akt. red. nuo 2019-07-01), Nr. IX-1826), nors abu jie buvo įtvirtinti dar 1992 m. LR Konstitucijoje (Konstitucija 1992-10-25, 29 str.). Reikia paminėti, kad ankstesni dokumentai šiame darbe neanalizuoti, todėl teisės į įsitikinimus ir pažiūras problemos ištakos gali slėpti sovietmetyje.

Diskriminacijos atvejų spektras tam tikroje šalyje gali plėstis ir plečiasi kartu ir su naujų pažiūrų ir įsitikinimų atsiradimu. Viena iš tokių yra veganizmo ir jo nuostatomis besivadovaujančių asmenų – veganų – radimasis ir skaičiaus didėjimas šalyje. Koks veganų diskriminacijos mastas⁸ Lietuvoje, nežinoma, tačiau svarbus tokio reiškinio buvimo indikatorius yra oficialus vegano skundas LR lygių galimybių kontrolieriui (toliau – LG kontrolierius) dėl diskriminacijos ir šio diskriminacijos fakto pripažinimas instituciniu lygmeniu. Yra nemažai bendrų diskriminacijos sociologinių tyrimų, taip pat diskriminacijos dėl konkretaus pagrindo tyrimų (Janušauskienė 2019, 100), tačiau tarp pastarųjų veganizmo tyrimo Lietuvoje dar nėra, nors veganų diskriminacijos tyrimai pasaulyje nėra nauja sritis (Wrenn, Lizardi 2020; Horta 2018; MacInnis ir Hodson 2015; Soifer 2003). Visi šie užsienio tyrėjų darbai svarbūs tarp veganų diskriminacijos tyrimų kaip diagnostiniai, tačiau juose nėra pateikiama gilesnės analizės veganų kovos prieš diskriminaciją

6 Rūšizmas (angl. *speciesism*) – įsitikinimas, kad žmonės yra svarbesni už gyvūnus (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/speciesism>, žr. 2021-09-10).

7 Įstatyme, kuris įsigaliojo 2005-01-01, buvo nustatytos lygios galimybės nepaisant amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos bei įsitikinimų; nuo 2008-07-05 galiojo papildytas įstatymas lyties, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo ir pažiūrų sritimis (iš viso 14 sričių) (nuo 2017-01-01 šis sąrašas galioja sutrumpintas iki 9 sričių: įteisintos lygios galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų) (LRS, 2003-11-18 (akt. red. nuo 2019-07-01), Nr. IX-1826).

8 Tyrimai rodo, jog diskriminacijos suvokimas ir atpažinimas yra svarbi socialinė problema Lietuvoje, sudėtinga nustatyti tikruosius diskriminacijos mastus (Janušauskienė 2019, 101, 105).

bei diskriminacijos panaikinimo atvejų, tik Soifer (2003) darbe apžvelgti keli atvejai JAV teisinėje sistemoje ir pateikiami trys veganų diskriminacijos mažinimo siūlymai, būdai ir galimybės. Tad šio darbo tikslas – užpildyti kovos su veganų diskriminacija ir jos poveikio sociologiniu / teisiniu aspektu tyrimų vakuumą. Be to, apie veganų diskriminaciją specifinėse vietose – įkalinimo įstaigose – viešojo maitinimo aspektu tyrimų visiškai nebūta, todėl neaišku, kaip, kokiais būdais nelaisvėje atsidūrę veganai gali priešintis jų diskriminacijai, apskritai, ar / kaip konkrečiai Lietuvoje veganų įsitikinimus / pažiūras gina Lietuvos teisinė sistema. Būtent šias mokslines problemas čia ir siekiama spręsti.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti veganų diskriminacijos atvejį įkalinimo įstaigoje, priemonių taikymą ir jų poveikį Lietuvoje. Siekiant įgyvendinti tikslą, sprendžiami šie uždaviniai: 1. Literatūros ir dokumentų analizės pagrindu a) nustatyti veganų diskriminacijos tyrimų būklę; b) išnagrinėti bendrą diskriminacijos sampratą ir priežasčių kategorijas, įsitikinimų ir pažiūrų sociologinį traktavimą. 2. LR teisės aktų analizės pagrindu pristatyti teisinį veganų diskriminacijos, kaip diskriminacijos įsitikinimų ir pažiūrų, kontekstą. 3. Išanalizuoti vegano diskriminacijos pataisos namuose priežastis, priemones, eigą ir poveikį veganų diskriminacijos viešojo maitinimo panaikinimui įkalinimo įstaigose. 4. Nustatyti, koks šios veganų diskriminacijos poveikis diskriminacijai mažinti / panaikinti, teisei sistemai, veganų pažiūrų / įsitikinimų pripažinimui teisinėje kalboje.

Tyrimo objektas – veganų diskriminacijos atvejis Lietuvos valstybės institucijų (LR Kalėjų departamento ir jai pavaldžių pataisos namų) veiklos aspektu. Laikomasi atvejo tyrimo strategijos, kadangi toks atvejis Lietuvoje yra vienetinis, o pats jis atrinktas tikslinės atrankos būdu ieškant veganų diskriminacijos atvejų Lietuvoje. Dėl pirmojo tokio atvejo ir jo unikalumo bei tokių atvejų skaičiaus ribotumo šalyje šiame darbe pasirinkta iliustracinė atvejo tyrimo⁹ strategija ir pozityvistinė bei interpretacinė metodologinės prieigos. Atvejo tyrimas – tai toks tyrimų metodas, kai analizuojamas vienintelis socialinės problemos atvejis, o jo metu „vyksta vieno ar kelių atvejų išsamus aprašymas ir analizė“, „tiriami konkrečios grupės situacija apibrėžtoje teritorijoje“ (Aleksnevičienė et al. 2020, 50–51), – šiuo atveju veganų grupė Lietuvoje, laisvės atėmimo įstaigoje.

Šiame darbe atliekamas kokybinis tyrimas – sistemingas struktūruotas atvejo tyrimas. Ši darbo kryptis tinka veganų diskriminacijos analizei, kadangi siekiama atskleisti, suprasti ir paaiškinti vegano diskriminacijos patirtį ir tarpinstitucines sąveikas, socialinį diskriminacijos reiškinį

9 „Iliustraciniai atvejų tyrimai yra aprašomojo pobūdžio ir skirti suprasti konkrečią situaciją, aplinkybių rinkinį ir jose įtvirtintus socialinius santykius bei procesus.“ Ashley Crossman, 2019-06-23 (<https://www.thoughtco.com/case-study-definition-3026125>).

ir veganų diskriminacijos problemą, apie kurią stinga informacijos (pagal Aleknevičienė et al. 2020):

Kokybiniai tyrimai kriminologijoje ir sociologijoje leidžia „pamatyti“ socialinę problemą ar situaciją iš labai arti ar net „iš vidaus“, t. y. tai patiriančio ir išgyvenančio individo akimis; <...>, atskleidžia kontekstą, kuriame atsiranda socialinės problemos ar reiškiniai <...>; padeda įvertinti <...> įvairių prevencijos priemonių veiksmingumą ir kt.“

Aleknevičienė et al., 2020, 46.

Tyrimui duomenys renkami analizuojant dokumentus, atrinktus per žiniatinklį pagal paieškos kriterijų „veganų diskriminacija“, Lietuvos ir Europos teisės aktų registre, taip pat teismų bylų dokumentuose pagal paieškos kriterijų „diskriminacija“ arba „vegano diskriminacija“. Duomenų šaltiniai: pranešimai žiniatinklyje, teisės aktai, institucijų dokumentai ir teismų bylų išrašai.

Atliekant kokybinį tyrimą bei analizuojant surinktą informaciją, laikomasi etikos principų: konfidencialumo ir anonimiškumo, pagarbos asmens privatumui ir teisingumo. Kadangi pats tyrimas vykdomas veganui dalyvaujant netiesiogiai (informacija gaunama iš viešai prieinamų dokumentų), o patys duomenys apie asmenį yra įslaptinti, todėl šiuo atveju informuotas sutikimas net neįmanomas.

Tyrimo naudoti metodai: literatūros ir teisės aktų apžvalga, žiniatinklio turinio apžvalga, dokumentų analizė ir sintezė. Analizės rezultatams pristatyti naudotas grafinis vaizdavimas.

Veganų diskriminacija – retas tyrimų objektas

Pasaulinėje mokslo literatūroje veganų diskriminacijos tyrimų nėra gausu, – daugiausia jų atlikta JAV. Vienas iš pirmųjų – Soifer (2003) darbas, kur autorius savo teisiniame straipsnyje aprašė keletą pirmųjų atvejų JAV teisinėje sistemoje – veganų diskriminaciją darbo vietoje. Anot autoriaus, veganų diskriminacija yra nauja sudėtinga dilema, ir jis naudoja „Etiško vegano“ sąvoką, o veganų įsitikinimus bando prilyginti religiniams įsitikinimams (Soifer 2003, 1710–1711). Straipsnyje trumpai apžvelgti etiško veganizmo įsitikinimai, istorinės užuomazgos ir praktika. Autorius siūlo tris etiškų veganų dilemų sprendimus: 1) išmatuotas metodas: tiesiog priskirti etišką veganizmą prie religinio tikėjimo apibrėžimo; 2) teisėkūros metodas: pritaikyti darbo vietų apsaugą, kad apsaugotumėte etiškus veganus; 3) kvietimas hinduizmui, kai iškyla problemų dėl veganų poreikių

(Soifer 2003, 1726–1727), ir, Soifer nuomone, toks požiūris tikriausiai išspręstų daugelį kasdienių problemų, su kuriomis susiduria etiški veganai (Soifer 2003, 1730). Šiuos būdus galima būtų taikyti ir kitose šalyse, taip pat ir Lietuvoje ne tik darbo santykių, bet ir kitose sferose, tarp jų ir laisvės atėmimo vietose.

Teismai yra sukurti tam, kad ištaisytų skriaudas prieš asmenis; įstatymų leidžiamosios institucijos skirtos tenkinti daugumos poreikius.

Soifer 2003, 1731.

Kitas darbas pasirodė daugiau nei po dešimtmečio ir yra taip pat JAV tyrėjų. MacInnis ir Hodson, spręsdami teorinius klausimus apie tarpgruopinį šališkumą ir analizuodami šališkumo šaltinius (visavalius) ir šališkumo taikinius / tikslus – veganus / vegetarus, patvirtina, kad vegetarai ir veganai yra šališkumo taikiniai (MacInnis ir Hodson 2015, 722, 736). Tyrėjų straipsnyje yra pateikti tyrimo rezultatai, kaip visavaliai vertina veganus / vegetarus, ar yra šališkumas jų atžvilgiu, taip pat tirtos diskriminacijos patirtys bei nustatyta didelė koreliacija tarp diskriminacijos baimės, kasdienės diskriminacijos ir padidėjusio budrumo (MacInnis ir Hodson 2015). „Nors rezultatai rodo, kad vegetarai ir veganai susiduria su švelnesne ir retesne diskriminacija negu patiria kitos mažumų grupės, jie yra prasmingo šališkumo taikiniai“; tyrėjų teigimu, paradoksali situacija, kad veganai ir vegetarai daro mažiau žalos gyvūnams, tačiau jie patys suvokiami kaip darantys žalą kitam:

vyraujančių socialinių vertybių ir tradicijų, kurios išnaudoja gyvūnus, vientisumui. Vegetariškos / veganiškos vertybės gali būti laikomos kenkiančiomis dabartiniam gyvenimo būdui, todėl vegetarai / veganai tampa neigiamais taikiniais.

MacInnis ir Hodson 2015, 739.

Gana plačiai veganų diskriminacijos klausimai nagrinėjami filosofiniu ir teisiniu aspektu Ispanijos filosofo Horta 2018 m. straipsnyje. Tyrėjo teigimu, daug aplinkybių, kai su veganais elgiamasi arba jie laikomi blogesniais nei neveganai tiek privačioje, tiek viešojoje sferoje, arba dėl šališkumo prieš juos („vegafobija“), arba dėl struktūrinių priežasčių (Horta 2018, 359). Veganų diskriminaciją Horta (2018) apibūdina kaip antros eilės diskriminacijos formą, t. y. „diskriminacija tų [žmonių], kurie priešinasi kitai – pirmos eilės [gyvūnų] diskriminacijos formai“ (Horta 2018, 359). Autoriaus teigimu, kartais veganai laikomi blogesniais už neveganus dėl moralinių dalykų: „veganų manymu, kenkti gyvūnams yra neteisinga, todėl kai kurie

neveganai supranta, kad pagal veganų požiūrį jie daro kažką ne taip“, dėl to „veganus vertina kaip arogantiškus ir morališkai sutrikusius“ (Horta 2018, 362). Šis darbas – apžvalginis, filosofinis, jame svarstomas maisto prieinamumas ligoninėse, kalėjimuose, mokyklose ir universitetuose. Horta teigimu, „Pirmiausia, daugeliu atvejų, net jei veganai yra mažuma, vis dėlto jie yra pakankamai didelė grupė, tad jų interesai nusipelno daug daugiau dėmesio, nei iš tikrųjų gauna“, o „kai veganiškų patiekalų nėra viešosiose vietose, veganų interesai žlugdomi reikšmingai <...>“ (Horta 2018, 372). Autorius įsitikinęs, kad viešosiose vietose įtraukus „bent vieną veganišką variantą, veganų padėtis gerokai pagerėtų, net jei jiems vis tiek būtų blogiau nei neveganams (nes neveganams vis tiek būtų daugiau galimybių rinktis)“, o tai, kad taip „dažnai nėra nė vieno veganiško pasirinkimo, rodo, kad šiais atvejais veganai yra ne tik diskriminuojami, bet iš tikrųjų yra daug blogiau <...>“ (Horta 2018, 372). Horta teigia, kad aktyvumas dėl veganų antidiskriminacijos yra labai mažas lyginant su veganų aktyvumu gyvūnų neišnaudojimo ir kitose sferose, tačiau nuo 2001 m. vyksta renginys, skirtas veganų diskriminacijai pasmerkti (Veggie Pride – prasidėjo Prancūzijoje, o dabar išplito į daugelį kitų šalių), tačiau šis renginys skirtas daugiau užginčyti gyvūnų nepaisymą (Horta 2018, 363–364).

Šiame kontekste išsiskiria JAV tyrėjų Wrenn ir Lizardi atliktas tyrimas apie pagyvenusių veganių patirtį. Atliktas interviu siekiant nustatyti diskriminacijos patirtis padėjo išsiaiškinti, kad vyresnio amžiaus moterys susiduria su sunkumais sveikatos priežiūros srityje – vaistų pasirinkimo ir gydytojų paramos (Wrenn ir Lizardi 2020), kas galėtų reikšti tam tikrą diskriminacijos mažinimo / panaikinimo kryptį ne tik JAV, bet ir kitose šalyse.

Diskriminacijos¹⁰ ir jos priežasčių daugiadimensiškumas

Bendrajai prasme diskriminaciją galima laikyti kaip lygybės principų neųtikrinimą / nesilaikymą / pažeidimą. Ji politikos ir socialiniuose moksluose yra suvokiama kaip „lygybės, lygių teisių ir galimybių principo pažeidimas visuomeniniuose santykiuose“; sprendžiant su ja susijusius konfliktus yra svarbios diskriminacijos suvokimo ir atpažinimo kategorijos (Žvinklienė et al. 2018, 16). Teisės dokumentuose ir mokslinėje literatūroje skiriamos tiesioginė ir netiesioginė jos rūšys. Tiesioginė diskriminacija yra įvardijama kaip „situacijos, kai su asmenimis ar jų grupėmis elgiama atvirai

10 LR teisės aktuose diskriminacija apibrėžiama kaip „tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, *įsitikinimų ar pažiūrų*, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu“ (LRS, 2003-11-18 (akt. red. nuo 2019-07-01), Nr. IX-1826, p. 1 sk. 2.1) (kursyvas – autorės).

nepalankiai, palyginti su kitomis asmenų grupėmis ar individais, vien dėl to, kad pirmųjų asmenų kategorijai galima priskirti konkrečias savybes, tokias kaip rasė, lytis, lytinė orientacija ir kt.“; jai yra būdingi simetriškumo ir lyginimo elementai. (Gumbrevičiūtė-Kuzminskienė 2010, 332, 336).

Diskriminacija Lietuvoje, kaip ir kitose demokratinėse šalyse, yra neteisėta, antidiskriminaciniai principai įtvirtinti teisės aktuose ir veikia lygių teisių apsaugą užtikrinantys institutai / pareigūnai; o „piliečių lygioms teisėms užtikrinti svarbūs ne tik formalūs demokratiniai principai ir mechanizmai“, bet ir „aktyvi pilietinė pozicija, pasitikėjimas demokratinėmis institucijomis ir naudojimasis jų kompetencija“ (Kublickienė 2020, 165). Pati diskriminacijos sąvoka „nukreipia į socialinių santykių hierarchiją“ ir tam tikrų žmonių kategorijų nelygią socialinę padėtį visuomenėje.“ (Žvinklienė et al. 2018, 16). Nelygaus asmenų traktavimo priežastys susijusios su sisteminiais ir / ar asmeninio pobūdžio veiksniais (Šumskienė et al. 2014, 85), kurie gali būti diskriminacijos arba diskriminacinių nuostatų priežastimi (2 lentelė).

2 LENTELĖ. DISKRIMINACIJOS IR / AR DISKRIMINACINIŲ NUOSTATŲ
PRIEŽASTYS IR JŲ KATEGORIJOS

Sisteminės / objektyvios	Asmeninės / subjektyvios
Teisinės (teisės aktų nebuvimas / spragos, nebaudžiamumas)	Žmogaus asmeninės savybės (pvz., empatijos stoka), trūkumai
Politinės (politiniai procesai, demokratijos lygis šalyje)	Žmogaus laisvė / laisvės apribojimas
Socialinės (visuomeniniai stereotipai, išsivystymo lygis, socialinė nelygybė, naujų socialinių grupių radimasis, pilietinis aktyvumas, diskriminacijos kurstymas, socialinė distancija ir kt.)	Teisės aktų nežinojimas / nesilaikymas; nepakankamas teisinis sąmoningumas, pilietiškumas
NVO (ne)veikla (mažas nevyriausybiinių organizacijų aktyvumas, nepakankamas jų dialogas su valstybės institucijomis)	Mąstymas (pvz., stereotipinis); gebėjimai (pvz., diskriminacijos suvokimo ir atpažinimo (ne)geba)
Švietimas ir informacijos sklaida (nepakankamas lygių galimybių aspektais)	Socialinis statusas
Mokslo dėmesys (apklausų ir tyrimų, analizuojančių įvairias / tam tikras diskriminacijos apraiškas, stygius)	Žinių stoka (pvz., apie socialinės atskirties grupes)
Žiniasklaidos diskursas	Įsitikinimai, pažiūros, vertybės
Informacijos (ne)sklaida	Viešumas, (ne)veikimas

Parengta autorės remiantis kelių autorių darbais (Kublickienė 2020; Janušauskienė 2019; Šavareikienė, Žalys 2013; Beresnevičiūtė, Leončikas 2009; Vengalė et al. 2007, 46; Ališauskienė et al. 2007)

Galima sakyti, kad diskriminacija laikoma daugialype problema, kurios priežasčių (2 lentelė) analizei reikalingi kompleksiniai tyrimai. Jos, kaip ir kitų socialinių problemų šaltinių / priežasčių, yra ne vienas: „politiniai procesai, įstatymų spragos, visuomeniniai stereotipai, socialinių institutų ir socialinės pagalbos organizacijų netobulumas, žmogaus, kaip individo, trūkumai <...>“ (Valackienė ir Krašenkienė 2007, 36), viešumas ir (ne)veikimas (Ališauskienė et al. 2007, 36) ir kt. Šio atvejo visapusei analizei atlikti trūko paties vegano dalyvavimo, nebuvo įmanoma susisiekti dėl duomenų slaptumo.

Pažiūrų ir įsitikinimų sampratų tarpdalykinis aiškinimas

Veganų gyvenimo būdas siejamas su specifiniu požiūriu į mitybą, ekonomiką, su įsitikinimais dėl gyvūnų gerovės ir gamtos saugos / poveikio klimato kaitai bei kitais aspektais. Šie reiškiniai kelia būtinybę išanalizuoti, kaip apibūdinami įsitikinimai ir pažiūros moksliniuose ir teisiniuose dokumentuose bei kalbų žodynuose. Draudimas diskriminuoti žmones pažiūrų ir įsitikinimų pagrindu reglamentuotas LR teisės aktuose (LR Konstitucijoje, LG įstatyme ir kt.), tačiau nei pažiūrų, nei įsitikinimų sąvoka nėra reglamentuota juose. Pažiūros ir įsitikinimai lietuvių kalbos žodyne pateikiami kaip žodžio nuomonė sinonimai (www.lkz.lt 2018). Lietuvos sociologų darbuose, tarp jų ir diskriminacijos tyrimuose, šie terminai paprastai naudojami *apriori*. Kitur dėl pažiūrų (angl. *attitudes*) sampratos sociologų nuomonės išsiskiria. Voas (2014) iš sociologinės perspektyvos pažiūras apibrėžia kaip nurodomuosius ar vertinamuosius sprendimus, o ne kaip individualius polinkius veikti tam tikrais būdais arba kažką vertinti palankiai ar nepalankiai; ir tai pagrindinis skirtumas nuo asmeninių pageidavimų, skonio ar jausmų ir socialinių nuostatų; autorius pabrėžia, kad reikia atskirti pažiūras nuo įsitikinimų ir vertybių¹¹, kadangi pažiūros yra vertinamos kaip stebimos savybės, o ne kaip latentinės konstrukcijos (Voas 2014, 132). Ši pažiūrų samprata kitur vadinama ne sociologine, o psichologine: psichologijoje pažiūros apibrėžiamos kaip elgesys, o sociologiniu aspektu požiūris yra ketinimas veikti, reiškia protinę poziciją, jausmą ar emociją (Chaiklin 2011, 32). Mills (1959) teigimu, žodinio ir atviro elgesio skirtumai yra pagrindinė socialinių mokslų metodologinė problema ((Mills 1959) cit. iš (Chaiklin 2011, 32)). Įsitikinimų¹² (angl. *belief*) reikšmė sociologijos žodyne pateikiama kaip idėja

11 Tarp Lietuvos sociologų pažiūros laikomos konkretesnės už vertybes. „Vertybės yra daug bendresnės ir abstraktesnės nei žmonių pažiūros (*attitudes*) įvairiais gyvenimo klausimais. Jos yra santykinai stabilūs, žmonių gyvenimą reguliuojantys principai“ (Žiliukaitė et al. 2016, 7).

12 <https://sociologydictionary.org/belief/>, 2013.

apie tikrovės prigimtį, kurią asmuo ar grupė priima kaip tikrą. Teisinėje literatūroje jie apibūdinami kaip „tam tikros pažiūros ir nuostatos, susiformavusios stebėjimo, pažinimo procese“ ir „atspindi tam tikros ideologijos, kultūros, dorovės, etikos ir moralės normų aplinkoje susiformavusias žmogaus pažiūras apie visuomeninio, valstybinio gyvenimo reiškinius ir pan.“; „jie gali būti politiniai, religiniai, ekonominiai, estetiniai, kultūriniai ir t. t.“ (Vengalė-Dits 2011).

Kadangi veganizmas laikomas ne tik mitybos būdu (Šilaitė ir Tamošaitienė 2020; Ramažauskienė 2011, 11; Kolbergytė 2016, 99), bet jis pripažįstamas kaip gyvensena / subkultūra / kultūrinis / politinis judėjimas ir kt. (Martinelli 2019; Martinelli ir Berkmanienė 2018; Remeika 2013, 62; Šatūnienė 2009, 149; Bertuzzi 2017; Cherry 2006, 156 ir kt.), tai veganizmą galima laikyti pažiūrų ir įsitikinimų objektu, o tai reiškia, jog draudžiama diskriminuoti dėl veganiškų pažiūrų ir įsitikinimų.

Teisinis veganų įsitikinimų ir pažiūrų diskriminacijos kontekstas

Veganų pažiūros ir įsitikinimai – nauja teisinė kategorija Lietuvos teismų praktikoje. LR Konstitucija įtvirtina nuostatas dėl asmenų lygybės ir draudimą varžyti žmogaus teises, teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, *įsitikinimų ar pažiūrų* pagrindu, o LRLG įstatymas užtikrina, kad šios nuostatos būtų įgyvendintos (LRS, 2003-11-18 (akt. red. nuo 2019-07-01), Nr. IX-1826). LRLG įstatyme apibrėžtos tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos sampratos¹³ leidžia teigti, jog šiame tyrime analizuojamas vegano diskriminacijos atvejis yra priskirtinas abiem diskriminacijos tipams: neveganiško maisto tiekimas įkalintam veganui – tiesioginė diskriminacija, o teisės aktuose nereglamentuotas maitinimas veganams yra netiesioginės diskriminacijos faktas / pavyzdys.

13 „**Netiesioginė diskriminacija** – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent ši veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis“ (LRS 2003-11-18 (akt. red. nuo 2019-07-01), Nr. IX-1826, 1 sk. 2.5). **Tiesioginė diskriminacija** – apibūdinama kaip elgesys su asmeniu, kai dėl įsitikinimų ar pažiūrų bei kitu pagrindu (amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu) „jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui <...>“ (LRS 2003-11-18 (akt. red. nuo 2019-07-01), Nr. IX-1826, p. 1 sk. 2.9).

Diskriminaciją draudžia ne tik vietos teisiniai, bet ir tarptautiniai aktai. Jau 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – Konvencija), kuri Lietuvoje įsigaliojo 1995-06-20, 14 straipsnyje, reglamentuojamas naudojimasis Konvencijoje apibrėžtomis teisėmis be diskriminacijos įsitikinimų ir kitais aspektais (Konvencija, 1950). ES pagrindinių teisių chartijos (toliau Chartija) 21 str. 1 dalyje draudžiama įvairi diskriminacija, tarp jų ir pažiūrų (Chartija, 2016). Lisabonos sutarties 5b str. nurodoma, kad ES siekiama kovoti su bet kokia diskriminacija dėl įsitikinimų ir kitų aspektų (Lisabonos sutartis, 2007).

Vegano diskriminacijos atvejis Lietuvoje ir jo paradoksalumas

Lietuvoje 2017 m. buvo užfiksuotas pirmas ir iki 2022 m. pradžios vienintelis oficialus veganų diskriminacijos atvejis¹⁴ (Liutkevičius et al. 2018; LGK 2017-03-31). Jis siejamas su Kalėjų departamentu prie LR Teisingumo ministerijos ir su jam pavaldžia įstaiga – Kybartų pataisos namais. Analizuojamu atveju turbūt svarbiausia ir pagrindinė diskriminacijos priežastis yra sisteminė-teisinė, t. y. teisės aktų spragos. Iš tiesų atvejis *paradoksalus*, kadangi Teisingumo ministerija¹⁵ yra ta institucija, kuri tiesiogiai dalyvauja LR teisėkūros procese, užsiima žmogaus teisių ir laisvių apsauga baudžiamajame procese, jai paskirta atstovavimo Europos Žmogaus Teisių Teisme funkcija. Atvejo unikalumą galima iš dalies paaiškinti kitu paradoksu – situacija Lietuvoje, kai „yra sukurtas teisinis skundo mechanizmas pažeistoms teisėms atkurti, bet juo praktiškai nesinaudojama“ (Žvinklienė ir Kublickienė 2018, 222). Trečias paradoksas, siejamas su šiuo atveju, yra tas, kad pats veganas yra nubaustas dėl teisės aktų pažeidimo (-ų), bet puikiai išmano lygias galimybes reglamentuojančius teisės aktus ir kovoja dėl savo lygių teisių nelaisvėje – įkalinimo įstaigoje, kurioje pats atsidūrė.

Vegano diskriminacijos atvejo tyrimui naudojama LG kontrolieriaus tarnybos (toliau – LGK tarnybos) tinklapyje¹⁶ prieinamų LGK tarnybos vidaus tvarkos ir veiklos dokumentų, taip pat viešame teisės aktų registre¹⁷ prieinamų dokumentų analizė. Tiriant šį atvejį buvo laikomasi 3 lentelėje surašytos dokumentų analizės sekos. Dokumentai pasirenkami elektroninėse dokumentų (lygybe.lt; e-tar.lt ir google.com) paieškose naudojant

14 Pažymėtina, kad yra užfiksuotas ir priešingas atvejis dėl išskirtinių teisių veganams – Lietuvoje viename darbo skelbime 2018 m. buvo nurodytas reikalavimas būti vegetaru / veganu (LRLGK 2019-03-15 NR. BR-40, 65).

15 <https://tm.lrv.lt/>.

16 www.lygybe.lt.

17 www.e-tar.lt.

tokias paieškos frazes: „vegano diskriminacija“, „įsitikinimai ir pažiūros“, „valgiaraštis veganams“, „Kybartų pataisos namų“, „vegano skundas“. Taip pat dokumentai atrinkti pagal rastuose dokumentuose esančias nuorodas į kitus dokumentus (3 lentelė).

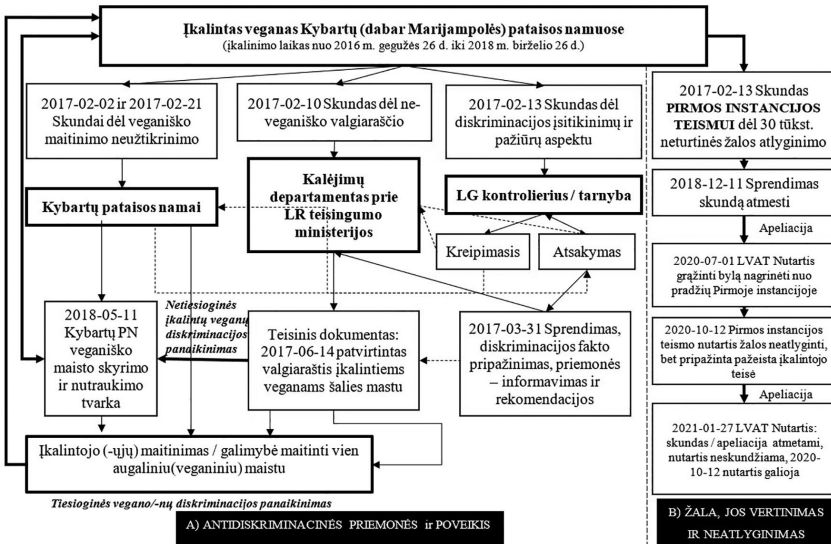
3 LENTELĖ. SU VEGANŲ DISKRIMINACIJOS ATVEJU SUSIJUSIŲ
INSTITUCIJŲ IR PAREIGŪNŲ DOKUMENTAI (NE TEISMUOSE)

Eilės Nr.	Dokumento data	Dokumento rūšis / pavadinimas / numeris	Dokumento prieinamumas / šaltinis / prieiga / galiojimas, citatos
1.	2017-02-13	Skundas Kontrolieriui vegano, atliekančio bausmę Kybartų pataisos namuose (įm. k. 188720027) dėl juose gaunamo maitinimo, kuris prieštarauja jo įsitikinimams (toliau – Skundas)	Skundo dokumentas nėra prieinamas dėl duomenų apsaugos įstatymo
2.	2018 m.	LGK Tarnybos norminiai teisės aktai: 1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbo reglamentas; 2. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos informacijos viešinimo taisyklės; 3. Pranešimų apie pažeidimus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje pateikimo ir jų nagrinėjimo tvarkos aprašas	Bendra prieiga prie visų dokumentų: https://lygybe.lt/lt/teisine-informacija/tarnybos-norminiai-teises-aktai/700 (LRLGKT 2018-07-10, Nr. V-21) (LRLGKT 2018-05-03, Nr. V-17) (LRLGKT 2018-12-21, Nr. V-43)
3.	2017-03-31	Kontrolieriaus sprendimas dėl galimos diskriminacijos įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu nustatant maitinimą asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose tyrimo (toliau – Sprendimas), Nr. (17)SN-45)SP-46	(LRLGK 2017-03-31, Nr. (17)SN-45)SP-46) Prieiga: https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2017/04/sprendimas-kybartai-46.pdf
4.	2017-06-14	Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymas Nr. V-257 Dėl valgiaraščių asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo (NEBEGALIOJA)	Prieiga: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8f34f6b2513c11e78869ac36ddd5784f?jfwid=mmceol8lf Įsigalioja nuo 2017-06-15 (Įsakymo 1.12 ir 1.18 papunkčiai įsigalioja nuo 2017 m. liepos 1 d. 1.1 – 1.11, 1.13 – 1.17 papunkčiai ir 2 punktas įsigalioja nuo 2018 m. sausio 1 d.) Negalioja nuo 2018-01-01

Lentelės tęsinys kitame psl. ►

Eilės Nr.	Dokumento data	Dokumento rūšis / pavadinimas / numeris	Dokumento prieinamumas / šaltinis / prieiga / galiojimas, citatos
5.	2017-11-07	Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymas Nr. V-447 „Dėl valgiaraščių suimtiesiems ir nuteistiesiems patvirtinimo“	(LRKD 2017-11-07 Nr. V-447) Prieiga: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/09384f20c39811e79122ea2db7aeb5f0 . Patvirtintas viename iš priedų ne tik valgiaraštis veganams, bet ir atskiras priedas yra su 31 d. maisto daavinio chemine sudėtimi ir kaloringumu
6.	2018-05-11	Kybartų PN direktoriaus 2018 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. 1/10-152 „Dėl nuteistų asmenų veganiško maitinimo skyrimo ir nutraukimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtinta veganiško maitinimo skyrimo ir nutraukimo nuteistiesiems tvarka	Remiamasi antriniu šaltiniu, nuroda į dokumentą yra kito asmens bylos nutartyje (LVAT, 2020-07-01). Pats dokumentas nėra viešai prieinamas

Vegano diskriminacijos atvejo LGK tarnybos tyrimo procedūra ir viešinimas. Veganas 2017 m. pradžioje kreipėsi į LGK tarnybą. Skundo dokumentas, deja, neviešinamas dėl asmens duomenų apsaugos ir LGK tarnybos taisyklėse patvirtintų nuostatų (LGK 2018-05-03, Nr. V-17).

1 PAV. ANTIDISKRIMINACINIŲ VEIKSMŲ PLANAS IR POVEIKIS
LIETUVOS ĮKALINIMO ĮSTAIGOSE

Atlikus įkalinto vegano skundo tyrimą LGK Tarnyboje, jo eigą ir poveikį tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos panaikinimui galima pavaizduoti schemeje (žr. 1 pav.). Skundo tyrime dalyvavo su vegano diskriminacija susijusios institucijos: Kybartų pataisos namai ir Kalėjų departamentas prie LR teisingumo ministerijos (susijusių institucijų dalyvavimas yra numatytas LGK tarnybos dokumente (LRLGKT 2018-07-10, Nr. V-21, 5)).

Skundo tyrimo strategija. Tiriant skundą dėl diskriminacijos LGK tarnyba laikosi tokios pozicijos / strategijos: „tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą, yra lyginami keli žmonės, pavyzdžiui, skirtingų įsitikinimų ar pažiūrų žmonės, ir vertinama, ar vienam iš jų dėl įsitikinimų ar pažiūrų nėra taikomos mažiau palankios sąlygos nei kitam asmeniui buvo, yra ar būtų taikoma panašiomis aplinkybėmis. Taigi, palyginamieji asmenys vertinami panašiomis arba tokiomis pačiomis aplinkybėmis.“ (LRLGK 2016-05-27 Nr. (16)SN-35)SP-52, 3). Šiuo tiriamu atveju įkalinto vegano situacija lyginama su kitų įkalintųjų (vegetarų, visavalių) padėtimi / sąlygomis.

Diskriminacijos priežastys. Analizuojamu atveju diskriminacijos priežastis nėra vien tik teisės aktų spraga institucijos mitybos užtikrinimo aspektu. Šiam atvejui galima priskirti socialines priežastis (naujų socialinių grupių (veganų) radimasis / gausėjimas šalyje), veganų (ne)aktyvumą, NVO (ne)veiklą (mažas veganų socialinės grupės ir jų organizacijų aktyvumas, nepakankamas jų dialogas su valstybės institucijomis – šiuo atveju su Kalėjų departamentu). Taip pat diskriminacijos atvejui atsirasti turėjo įtakos asmeninės pareiškėjo priežastys – asmens patekimas į nelaisvę, gebėjimas suvokti ir atpažinti diskriminaciją, atvejo viešinimas (skundas LG kontrolieriui).

Diskriminacijos fakto pripažinimas. LGK 2017 m. sprendime pripažįstami veganų – tam tikra ideologija besiremiančių – asmenų įsitikinimai ir pažiūros: „veganai laikosi tam tikrų ideologijų dėl gyvūninės kilmės maisto vartojimo, aprangos ir pan. bei vadovaujantis minėtu apibūdinimu teigtina, jog veganizmas atspindi jų įsitikinimus ar pažiūras“ (LGK 2017-03-31, 3). Tame pačiame dokumente pripažįstama, jog teisės aktai, kuriais remiantis tiekiamas maitinimas veganams, prieštarauja LG įstatymui (LGK 2017-03-31, 5), t. y. diskriminacijos atvejis realus, ir skundas yra pagrįstas.

Poveikis. Šis atvejis turėjo tiesioginį ir netiesioginį poveikį vegano diskriminacijai panaikinti ir lygioms galimybėms užtikrinti LR Kalėjų departamento pavaldžioje įstaigoje (žr. 1 pav.). „Lygių galimybių kontrolierius pasiūlė Kalėjų departamentui prie Teisingumo ministerijos įtraukti veganus į subjektų, kuriems skiriamas maitinimas bei sudaromas valgiaraštis asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, sąrašą.“ (Liutkevičius et al. 2018, 67-68). Buvo „Parenktas naujas valgiaraštis veganams, tiekiamas daugiau įvairesnių daržovių <...>, padidinti jų kiekiai <...>“ (LRSKI 2018-03-15 Nr. LS-50, 57). LR Kalėjų departamentas

2017 m. birželio 14 d. patvirtino įsakymą (LRKD 2017-06-14 Nr. V-257) dėl maitinimosi su atskiru valgiaraščiu veganams, o netrukus jį pakeitė kitas įsakymas, priimtas 2017 m. lapkričio 11 d. (LRKD 2017-11-07 Nr. V-447), kuriame nurodyta ir veganų, ir kitų grupių maisto davinių cheminė sudėtis. Antrojo įsakymo atsiradimo viena iš aplinkybių galėjo būti kito nuteistojo (vegetaro) iš tų pačių pataisos namų 2017-10-04 skundas kitai (ne LGK tarnybai) institucijai. Šis kitas atvejis svarbus tuo, kad su juo susijusiame teismo dokumente pateikiama nuomonė apie naują patvirtintą valgiaraštį veganams:

Kalėjimų departamento patvirtintas valgiaraštis veganams <...> yra netinkamas, jame nustatytas racionas yra per skurdus. Pagal veganams patvirtintą valgiaraštį žuvies, sūrio, pieno produktų maistinę ir energetinę vertę veganams atstoja pupelės, todėl jos pagal veganų valgiaraštį yra patiekiamos kiekvieną dieną po kelis kartus. Susumavus dienos maisto davinio energetinę vertę matyti, kad veganų mityba įkalinimo įstaigoje nėra subalansuota, veganai visomis dienomis gauna per mažai energijos iš baltymų, o iš angliavandenių kalorijų gaunama per daug.

Pareiškėjo teigimu, subalansuotai mitybai būtina didelė maisto produktų įvairovė siekiant užtikrinti pakankamą maistinių medžiagų vartojimą. Subalansuota veganinė mityba, anot pareiškėjo, tai mityba, kurioje gyvulinės kilmės produktai pakeisti kitu maistu, suteikiančiu panašių maistinių medžiagų. Tuo tarpu mityba pagal Kalėjimų departamento patvirtintą valgiaraštį nesuteikia net pusės būtiniausių produktų. Todėl veganai gauna mažiausią produktų asortimentą ir mažiau įvairių maistinių medžiagų, vitaminų bei mineralų. Dėl šios priežasties veganai yra diskriminuojami kitų nuteistųjų, gaunančių gausesnę maitinimosi racioną, atžvilgiu. Patvirtinant tokį veganų valgiaraštį Kalėjimų departamentas neatsižvelgė į religinius bei kultūrinius įsitikinimus, nebuvo užtikrinta pagarba žmogaus orumui, o parengtas valgiaraštis veganams yra tik formalus.

VAAT 2018-02-05

Nors su šiuo skundu Kalėjimų departamentas nesutiko ir skundas buvo atmestas – byla dar nebaigta nagrinėti, o po pareiškėjo apeliacijos ji 2020 m. liepos mėn. grąžinta nagrinėti iš naujo (LVAT 2020-07-01). Šie duomenys papildė nagrinėjamo vegano diskriminacijos atvejo analizę kaip tam tikra konteksto iliustracija / veganų valgiaraščio vertinimas. Be to, galima laikyti, kad vegetaro skundai iš dalies galėjo turėti įtakos šiame

tyrime analizuojamas vegano diskriminacijos atvejis ir su juo susijusių naudotų priemonių (skundo LG kontrolieriui) poveikumas.

Poveikis neturtinės žalos (ne)pripažinimui ir jos (ne)atlyginimui. Tas pats nuteistasis 2017 m. vasario 13 d. kreipėsi su skundu į teismą – pradėjo bylinėtis dėl kompensacijos už *netinkamą / skurdų* veganišką maitinimą pataisos namuose ir nuteistojo diskriminavimą, prašydamas priteisti neturtinės žalos kompensaciją.

2018 m. teismo nutartyje pateiktą skundą atmesti (žr. 1 pav.) yra nuoroda į 2017 m. spalio mėn. vegetaro skundą teismui, kur aprašomi: 1) nuomonė apie veganišką valgiaraštį bei 2) nuteistojo patirti išgyvenimai: „[pareiškėjas] nurodo kentėjęs alkį, patyręs neigiamus dvasinius išgyvenimus, fizinės ir dvasinės kančias, emocinę depresiją, pažeminimą“ (LVAT 2020-07-01, 2 punktas). Pareiškėjas 2018 m. padavė apeliacinį skundą, dėl kurio 2020 m. priimtas nutarimas grąžinti bylą nagrinėti iš naujo (LVAT 2020-07-01), o 2021 m. sausio mėn. LVAT nutartyje: skundas / apeliacija atmetami, neturtinė žala nebuvo atlyginta (LVAT 2021-01-27). Bylinėjimosi procesas užtruko 4 metus, tačiau nebuvo pasiektas vegano reikalavimas gauti neturtinės žalos atlyginimą.

Analizuojamas atvejis leidžia patvirtinti, kad jis – unikalus teisinėje ir lygių galimybių tarnybos nagrinėjimo praktikoje, tačiau negalima atmesti, kad tokių atvejų pasitaiko daugiau įvairiose gyvenimo sferose, tačiau nepasiekia teisinių-kontrolieriaus institucijų. Veganų diskriminacijos aprėptį / atvejų įvairovę būtų pravartu nustatyti atliekant veganų aplausą ar interviu tyrimą.

Išvados

Nustatyta, kad veganų diskriminacijos tyrimų pasaulinėje mokslo literatūroje yra žinomi vos keli ir daugiausia jie yra JAV mokslininkų, o Europoje aptiktas tik vienas darbas. Akivaizdu, kad užsienio tyrėjų darbai svarbūs veganų diskriminacijos tyrimuose kaip diagnostiniai, tačiau juose nėra pateikiama išsamesnės analizės veganų kovos prieš diskriminaciją bei diskriminacijos panaikinimo atvejų. Lyginant su atliktais darbais, šio tyrimo rakursas visiškai naujas, kadangi analizuojama paradoksali situacija – kalbama apie veganų diskriminaciją ir teises laisvės atėmimo įstaigose, kurios pačios kovoja su teisės aktų pažeidimais.

Šis darbas parodė, kad analizuojamas veganų diskriminacijos atvejis siejamas net su **trimis paradokais**: 1) *pirmas paradoksas* – LR teisingumo ministerija yra ta institucija, kuri tiesiogiai dalyvauja LR teisėkūros procese, užsiima žmogaus teisių ir laisvių apsauga baudžiamajame procese, jai paskirta

atstovavimo Europos Žmogaus Teisių Teisme funkcija (<https://tm.lrv.lt/>), tačiau jos veikloje randama spragų / pažeidimų – netiesioginės diskriminacijos atvejų, – tai rodo šis vegano pažiūrų ir įsitikinimų nepaisymas atliekant bausmę įkalinimo įstaigoje; 2) *antras paradoksas* – situacija Lietuvoje, kai „yra sukurtas teisinis skundo mechanizmas pažeistoms teisėms atkurti, bet juo praktiškai nesinaudojama“ (Žvinklienė ir Kublickienė 2018, 222), – tik 2017 m. pripažintas ir išnagrinėtas pirmasis veganų diskriminacijos atvejis, pasiekęs teisės ir Lygių galimybių kontrolieriaus institucijas; 3) *trečias paradoksas*, siejamas su šiuo atveju, yra tas, kad pats veganas yra nubaustas dėl teisės aktų pažeidimo(-ų) (ne)tyčinio nepaisymo, bet puikiai išmano lygias galimybes reglamentuojančius teisės aktus ir kovoja dėl savo lygių teisių nelaisvėje, įkalinimo įstaigoje, kurioje pats atsidūrė. Šie paradoksai sustiprina analizuojamo reiškinio svarbą ir teikia nuorodų į tolesnių galimų tyrimų lauką.

Mokslinės literatūros ir dokumentų analizės pagrindu galima teigti, jog analizuojamu vegano diskriminacijos atveju svarbiausias ir pagrindinis diskriminacijos šaltinis / priežastis yra *sisteminė-teisinė*, t. y. teisės aktų spragos, o pats diskriminacijos atvejis priskirtinas tiek prie tiesioginės, tiek prie netiesioginės diskriminacijos. Šiam atvejui galima priskirti kitas *sistemines* priežastis, – socialines priežastis: naujų socialinių grupių (veganų) radimasis / gausėjimas šalyje, veganų (ne)aktyvumas, NVO (ne)veikla (mažas veganų socialinės grupės ir jų organizacijų aktyvumas, nepakankamas jų dialogas su valstybės institucijomis – šiuo atveju Kalėjų departamentu). Be to, galima užtikrintai sakyti, kad šiam diskriminacijos atvejui atsirasti turėjo įtakos *asmeninės* pareiškėjo priežastys – asmens patekimas į nelaisvę, gebėjimas suvokti ir atpažinti diskriminaciją, atvejo viešinimas (skundai LG kontrolieriui yra viešinami).

Iš šios analizės paaiškėjo, kad veganas, siekdamas nediskriminavimo dėl mitybos įkalinimo įstaigoje, pasirinko keturis problemos sprendimo būdus – 2017 m. vasario mėnesį kreipėsi į keturias institucijas su atskirais skundais. Pirmais trimis atvejais (skundai įkalinimo įstaigai, Kalėjų departamentui ir LG kontrolieriaus tarnybai) rezultatas buvo teigiamas, t. y. veganas gavo veganišką maitinimą, – taip buvo panaikinta veganų diskriminacija dėl mitybos įkalinimo įstaigose Lietuvoje ne tik įkalintam veganui, bet ir būsimais atvejais. Paaiškėjo, kad skundas dėl neturtinės žalos nebuvo patenkintas, o apeliacija buvo atmesta. Aišku, kad ši teismų praktika – pirmoji, nagrinėjusi veganų diskriminacijos klausimus, tačiau tokia bylos baigtis gali atgrasinti veganus kreiptis į teismus dėl diskriminacijos ir neturtinės žalos atlyginimo ir gali turėti tam tikrą poveikį kitoms panašaus pobūdžio byloms.

Šio tyrimo rezultatai leidžia tvirtinti, kad nors diskriminacija yra laikoma neigiamu dalyku, tačiau pats šio atvejo radimasis ir jo eiga yra kartu

ir teigiamas reiškiny s veganų ir apskritai lygių galimybių užtikrinimo atžvilgiu, kadangi turėjo tiesioginį ir netiesioginį poveikį panaikinant / mažinant diskriminaciją: 1) padarė teigiamą poveikį tam tikros institucijos veiklos teisiniam reglamentavimui (t. y. LR Kalėjų departamentas patvirtino valgiaraštį veganams, panaikindamas tiesioginės ir netiesioginės veganų diskriminacijos sisteming-teisinę priežastį); 2) prisidėjo prie oficialaus veganiškų pažiūrų ir įsitikinimų teisinio pripažinimo, kas gali pagrausinti skundų skaičių dėl veganų ir vegetarų diskriminacijos kitose situacijose / įstaigose ir gali būti turėjo įtakos, kad vegetaras pateikė skundą teismui dėl diskriminacijos toje pačioje įstaigoje; 3) praplėtė LG kontrolieriaus analizuotų atvejų spektrą, o atvejo tyrimas suteikė didesnės patirties; 4) šis atvejis gali padėti geriau atpažinti veganiškų įsitikinimų ir pažiūrų žmonių diskriminaciją, o tai gali pagrausinti skundų skaičių dėl veganų diskriminacijos atvejų kitose situacijose / įstaigose ir galbūt iš dalies turėjo įtakos vegetaro skundo teismui dėl diskriminacijos toje pačioje įstaigoje atsirasti.

Atvejo analizė šiame darbe turi ribotumą, nes atskleista remiantis antriniais šaltiniais, t. y. su pačiu veganu nebuvo tiesiogiai susisiektas, nes jo duomenys nėra žinomi dėl duomenų apsaugos, be to, nuteistasis bylinėjimosi teismuose pabaigoje jau buvo atgavęs laisvę. Antra vertus, jo išgyvenimai ir patirtis iš dalies atspindi / cituojami analizuojamuose dokumentuose, kas padėjo gana išsamiai atskleisti vegano diskriminacijos priežastis ir poveikį pačiam veganui.

Literatūra

- Aleknevičienė, J., Pocienė, A., Šupa, M. 2020. *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą?* Mokomoji priemonė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto kriminologijos ir sociologijos studentams. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ališauskienė, M. et al. 2007. *Diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje tyrimo ataskaita*. Vilnius: Naujųjų religijų informacijos ir tyrimų centras.
- Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T. 2009. „Diskriminacijos suvokimas Lietuvos visuomenėje“. *Filosofija. Sociologija* 20(4): 335–343.
- Bertuzzi, N. 2017. „Veganism: Lifestyle or Political Movement? Looking for Relations beyond Antispeciesism. Relations“. *Beyond Anthropocentrism* 5(2): 125–143.
- Chaiklin, H. 2011. „Attitudes, Behavior, and Social Practice“. *The Journal of Sociology & Social Welfare* 38(1): 31–54.
- Cherry, E. 2006. „Veganism as a Cultural Movement: A Relational Approach“. *Social Movement Studies* 5(2): 155–170.
- Gumbrevičiūtė-Kuzminskienė, D. 2010. „Tiesioginės diskriminacijos samprata pagal Rasių lygybės, Užimtumo lygybės ir Lyčių lygybės direktyvas“. *Socialinių mokslų studijos* 3(7): 329–350.

- Horta, O. 2018. "Discrimination Against Vegans". *Res Publica* 24: 359–373.
- IPSOS, 2018. *What does it mean to consumers? An exploration into diets around the world*. Ipsos MORI Global Advisor Survey. <https://bit.ly/3APR6vd> (žiūrėta 2020-07-01).
- Janušauskienė, D. 2019. „Diskriminacijos suvokimas ir požiūris į lygių galimybių principo užtikrinimą Lietuvoje“. *Filosofija. Sociologija* 30(2): 100–107.
- Kolbergytė, A. 2016. *Suaugusiųjų saviugda kaip transformuojantis ugdymasis*. Daktaro disertacija; socialiniai mokslai, edukologija 07. Vilnius: MRU.
- Kublickienė, L. 2020. „Pažeistų lygių galimybių atkūrimo socialinė praktika Lietuvoje: nukentėjusiųjų nuo diskriminacijos asmeninės patirtys“. *Filosofija. Sociologija* 31(2): 165–174.
- Lepp, I. Nielsen Baltics. 2020. „Vartotojų įpročių pokyčiai“. *Ką valgysime po 30 metų: inovacijos maisto pramonėje. 2020-11-18*. Nuotolinė konferencija.
- Liutkevičius, K., Leonaitė, E., Normantaitė, K. 2018. *Žmogaus teisės Lietuvoje 2016–2017 m. Apžvalga*. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas.
- LRLGK, 2019-03-15 NR. BR-40. *LR Lygių galimybių kontrolieriaus 2018 metų veiklos ataskaita*. Vilnius: LR lygių galimybių kontrolierius.
- MacInnis, C. C., Hodson, G., 2015. "It ain't easy eating greens: Evidence of bias toward vegetarians and vegans from both source and target". *Group Processes & Intergroup Relations*, 721–744. Sage Journals.
- Martinelli, D. 2019. "Food Communication and the Metalevels of Carnism (Chapter 10)". *Meanings & Co. The Interdisciplinarity of Communication, Semiotics and Multimodality*, sud. Olteanu, A., Stables, A. ir Borțun, D., 163–179. Springer International Publishing.
- Martinelli, D. ir Berkmanienė, A. 2018. "The Politics and the Demographics of Veganism: Notes for a Critical Analysis". *International Journal for the Semiotics of Law* 31: 501–530.
- peticijos.lt 2013. *Vegetariška ir veganiška mityba darželiuose ir švietimo įstaigose*. Peticija (2001 parašai). <https://www.peticijos.lt/visos/71036/vegetariska-ir-veganiška-mityba-darželiuose-ir-svietimo-istaigose/> (žiūrėta 2020-09-10).
- Ramažauskienė, V. 2011. *Suaugusių Lietuvos gyventojų mityba ir lipidų apykaitos sutrikimai 1987–2007 metais*. Daktaro disertacija; biomedicinos mokslai, visuomenės sveikata. Kaunas: Lietuvos sveikatos mokslų universitetas.
- Reingardė, J. 2007. „Iššūkiai heteronormatyvumui Lietuvoje: homoseksualių žmonių atsivėrimas darbe“. *Heteronormos hegemonija. Homoseksualių žmonių socialinė atskirtis ir diskriminacijos patirtys*, sud. Zdanevičius, A., 57–80. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Remeika, A. 2013. *Reklamos kampanijų kūrimas ir valdymas: pažingsniui nuo pradinio rinkos tyrimo iki reklamos poveikio įvertinimo: mokomoji medžiaga su praktinėmis užduotimis*. Klaipėda: VšĮ Socialinių mokslų kolegija.
- Soifer, S. 2003. "Vegan Discrimination: An Emerging and Difficult Dilemma". *Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review* 36(4): 1709–1732.

- Šatūnienė, R. 2009. „Pankų subkultūrinės tapatybės bruožai Lietuvoje ir Vakaruose. Grupės ir aplinkos“. *Groups and environments Interdisciplinary Research Studies* 1(1): 143–163.
- Šavareikienė, D., Žalys, L. 2013. „Diskriminacijos kaip socialinio reiškimo ekspresija“. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 2(30): 6–14.
- Šilaitė, I., Tamošaitienė, L. 2020. „Augalinės kilmės maisto produktų kiekio mitybos racione tyrimas Klaipėdos valstybinės kolegijos bendruomenėje“. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų įžvalgos 2020*. Straipsnių rinkinys [elektroninis išteklius] 11(1): 368–375.
- Škėmienė, L., Ustinavičienė, R., Piešinė, L., Radišauskas, R. 2007. „Studentų medikų mitybos ypatybės“. *Medicina*, 43(2): 145–152.
- Šumskienė, E., Jankauskaitė, M., Levickaitė, K. 2014. *Visuomenės nuostatų kitimo ir diskriminacijos priešasčių tyrimo ir rezultatų analizė*. Vilnius: LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
- Valackienė, A., Krašenkienė, A. 2007. „Diskriminacijos raiška ir valstybės institucijos bei visuomeninis sektorius“. *Filosofija. Sociologija* 18(2): 32–44.
- Vengalė-Dits, L., sud. 2011. *Lygių galimybių integravimas: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: LR lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.
- Vengalė, L., Grigolovičienė, D., Mališauskaitė, L. 2007. *Lygios galimybės visiems*. Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras.
- Voas, D. 2014. “Towards a Sociology of Attitudes”. *Sociological Research Online* 19(1): 132–144.
- Wrenn, C. ir Lizardi, A. 2020. “Older, greener, and wiser: charting the experiences of older women in the American vegan movement”. *Journal of Women & Aging*, 1–23.
- LR SKI 2018-03-15 Nr. LS-50. *LR Seimo kontrolierių – nacionalinės žmogaus teisių institucijos – 2017 metų veiklos ataskaita*. Vilnius: LR Seimo kontrolierių įstaiga.
- Žiliukaitė, R., Poviliūnas, A., Savicka, A. 2016. *Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dešimt nepriklausomybės metų*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Žvinklienė, A. ir Kublickienė, L. 2018. „Konflikto dėl diskriminacijos sprendimo conceptualizavimas: potencialaus ir aktualaus veiksmo dichotomija Lietuvos atveju“. *Filosofija. Sociologija* 29(4): 221–229.
- Žvinklienė, A., Kublickienė, L., Šėporaitytė-Vismantė, D., Janušauskienė, D. 2018. *Patikėję demokratija: gyventojų nuostatos ir socialinė patirtis lygių galimybių užtikrinimo srityje*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Teisės aktai

- Chartija 2016. *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija* (2016/C 202/02).
- Konvencija 1950. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija*. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987.
- Lisabonos sutartis 2007. *Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį*. 2017-12-13 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT> (žiūrėta 2021-04-15).

- LR Konstitucija 1992-10-25. *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. Vilnius: Lietuvos aidas, 1992-11-10, Nr. 220-0.
- LRS 2003-11-18. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, (akt. red. nuo 2019-07-01), Nr. IX-1826. *Valstybės žinios*, 2003-12-05, Nr. 114-5115.

Institucijų dokumentai

- LGK 2018-05-03. Įsakymas *Dėl lygių galimybių kontrolieriaus Tarnybos informacijos viešinimo taisyklių patvirtinimo*, Nr. V-17.
- LRKD 2017-06-14. Įsakymas *Dėl valgiaraščių asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo*, Nr. V-257. *TAR*, 2017-06-14, Nr. 10012. Kalėjų departamentas prie LR teisingumo ministerijos.
- LRKD 2017-11-07. Įsakymas *Dėl valgiaraščių suimtiesiems ir nuteistiesiems patvirtinimo*, Nr. V-447. *TAR*, 2017-11-07, Nr. 17544. Kalėjų departamentas prie LR teisingumo ministerijos.
- LRLGK 2016-05-27. Pažyma *Dėl galimos diskriminacijos įsitikinimų ar pažiūrų pagrindais darbo santykių srityje*, Nr. (16) SN-35) SP-52. Vilnius: LR lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.
- LRLGK 2017-03-31. Sprendimas *Dėl galimos diskriminacijos įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu nustatant maitinimą asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, tyrimo*, Nr. (17) SN-45) SP-46. Vilnius: LR LGK tarnyba.
- LRLGKT 2018-05-03. Įsakymas *Dėl lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos informacijos viešinimo taisyklių patvirtinimo*, Nr. V-17. Vilnius: LR LGK tarnyba.
- LRLGKT 2018-07-10. Įsakymas *Dėl Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbo reglamento (suvestinė redakcija nuo 2020-02-11)*, Nr. V-21. Vilnius: LR LGK tarnyba.
- LRLGKT 2018-12-21. Įsakymas *Dėl pranešimų apie pažeidimus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje pateikimo ir jų nagrinėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo*, Nr. V-43. Vilnius: LR LGK tarnyba.
- VAAT 2018-02-05. *BYLA I-574-281/2018 Dėl neturtinės žalos atlyginimo*. Vilniaus apygardos administracinis teismas. <https://eteismai.lt/byla/97038194310213/I-574-281/2018> (žiūrėta 2021-06-03).
- LVAT 2020-07-01. *Nuasmeninta nutartis 2020-07-01 Nr. AB-13108-3-62-3-01615-2018-8*. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. <https://bit.ly/3m34V3h> (žiūrėta 2021-08-10).
- LVAT 2021-01-27. *Nuasmeninta nutartis 2021-01-27 Nr. AB-2444-3-62-3-01615-2018-8. TAR, 2021-02-11, Nr. 2643*. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. <https://bit.ly/3zOniOa> (žiūrėta 2021-09-15).

Gauta 2021 10 10

Priimta 2022 03 30

ANNA LIPNEVIČ

Lithuanian Social Research Centre, Institute of Sociology

Vegan Discrimination in Lithuania: Case Study

Summary

Discrimination research is not new in the world, but there is not much research on vegan discrimination, and there are only a few in Europe. The perspective of this study is completely new, as it analyzes the paradoxical situation of vegan discrimination and rights in prisons. The vegan social group is a really under-researched part of society in Lithuania, there is absolutely no discrimination and equal opportunities research from a vegan perspective, and it is certainly not clear whether vegans' views are protected by law in the same way as other beliefs and views.

The article presents the results of the analysis of the 2017–2021 case of vegan discrimination in Lithuania: the circumstances, measures and their impact on the updating of legal acts and the reduction / elimination of discrimination in a certain state institution are discussed. Methods used: literature and legislation review, document analysis and synthesis, web content review. Due to the limited number of cases and the uniqueness of the case in Lithuania, the case study research strategy was chosen. Although discrimination is considered a negative thing, the very occurrence and course of this case is also a positive phenomenon in terms of ensuring vegan and generally equal opportunities, as it has had a direct and indirect effect on the elimination / reduction of discrimination.

Keywords: vegan, beliefs, attitudes, discrimination, equal opportunities, imprisonment, case study.